Lammas ja Kits

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu kuukiri

VEEBRUAR 2020

Kui 2018.a. heidutas loomakasvatajat väheste sademete, kõrgete temperatuuride ja vähese taimekasvuga, siis 2019.a. oli hoopis teistsugune. Ilmastik oli taimekasvuks igati sobilik, rohusööta sai varuda piisavalt ja teravili kasvas nagu müür. Ometi on ikkagi lambakasvataja peakohal murepilved. Neid pilvi tekitab asjaolu, et meie toodangu eest pakuvad kaupmehed üsna madalat hinda. Põhjuseks on kindlasti muutused maailmapoliitikas. Suurbritannia Euroopa Liidust lahkumise plaan on toonud meie ühisele turule palju odavalt pakutavaid lambaid. Just lammaste realiseerimine ja realiseerimishind said 2019. aastal lambakasvatuse märksõnadeks. Eks mõneti mängib rolli ka asjaolu, et meie poolt pakutav loomade kogus ei ole suur ja karjade kvaliteet on ebaühtlane. Möödunud aastal alustas Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit (ELKL) tegevusi koostöös vahendusettevõtetega, et käesoleval aastal saaks käivitatud projekt, mille käigus me suudaksime paremini müüa oma loomi ja saada nende eest õiglasemat hinda.

2019. aastal vahetusid ELKL kontoris tegevtöötajad. Lahkus tegevjuht Katrin Tambet, kelle kohale asus tööle Vallo Seera. Samuti vahetus aasta lõpu poole aretustöö koordinaator - Katrin Tähepõllu vahetas välja Karmen Tender. Soovime, et uute töötajate, liidu liikmete ja ametkondade vahel oleks sujuv ja usalduslik töökeskkond ja hea tahe Eesti lamba- ja kitsekasvatussektorit edasi viia.

Möödunud aastal oselesime lisaks Maamessile ka

Vorstikoolitus osutus populaarseks, mistõttu plaanib ELKL sarnaseid üritusi ka edaspidi korraldada.
Foto: V.Seera

Selles numbris

- ➔ SAABUVAD ÜRITUSED
- ➔ KONTORI TEGEMISED
- ➔ NATUKE STATISTIKAT
- ➔ **KONSULENT KIRJUTAB**

SAABUVAD ÜRITUSED

13.veebruaril toimub Olustvere TMK õppehoones PIP loomakasvatusprogrammi koolitus – silo tootmine väikemäletsejatele. Loe täpsemalt siit.

Eesti Põllumajanduse Aastanäitusel (EPA messil). EPA mess on Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja poolt korraldatav üritus, mille keskmes on põllumajandustootja. See on ettevõtmine tootjate ja koostööpartnerite omavahelisteks kohtumisteks ja mõttevahetusteks. EPA messi raames toimus Eesti lamba- ja kitsekasvatuse aastakonverents. Alustatu jätkub ka käesoleval aastal ja loodame, et sellest kujuneb pikaajaline traditsioon.

ELKL korraldab koolitusi uutes valdkondades, mille vastu on liikmed huvi üles näidanud. Näiteks korraldasime möödunud aastal koostöös AS Veikandiga Pärnus suitsuvorsti tegemise koolituse, mis võeti väga soojalt vastu. Peagi saavad toimuma järgmised vorstikoolitused neile, kes esimesel korral ei saanud osaleda, ja mõned muud lihatoodete valmistamise koolitused. Lisaks sellele sai rohumaateemaline koolitus korraldusliku alguse 2019.a. lõpus ja koolitus toimus 2020.aasta alguses. Oleme avatud ettepanekutele uute koolituste ja koolitusvajaduse osas.

Vallo Seera

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu tegevjuht

25.veebruaril algab Järvamaa Kutsehariduskeskuses koolitus “Majandusarvestus ja finantsjuhtimine väikeettevõtlusega alustajale ja väikeettevõtjale”. Loe täpsemalt siit

4.märtsil toimub Eesti Maaülikooli peahoones (Kreutzwaldi 1) konverents “Terve loom ja tervislik toit”, kuhu on oodatud kõik huvilised. Loe täpsemalt siit.

6. märtsil algab Olustvere TMK õppehoones koolitus FIE raamatupidamine ja tuludeklaratsiooni koostamine. Koolitus toimub kokku neljal päeval (6.-7. ja 13.- 14. märtsil). Loe täpsemalt siit.

16.-18. aprillil toimub Tartu Näituste messikeskuses järjekordne Maamess, kus on tegusalt kohal ka ELKL.

Foto: O.Till

KONTORI TEGEMISED

Vallo Seera, tegevjuht

Uuel aastal uue hooga!
Peale pikka pühadeaega on Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu kontorikoosseis tavapärases töörütmis. Nagu ikka uue aasta alguses tehakse palju tööd eelmise aasta kokkuvõtetega, analüüsitakse olnut ja hinnatakse, mis läks hästi ja mis halvasti.
2019. aasta kokkuvõtmine ja 2020. aasta eelarve ja tegevusplaani loomine on olnud osa kontori tööst jaanuarikuus.
Palju on aega kulunud Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) strateegiakava töögruppides osalemiseks, ikka selleks et 2021-2027 eelarveperioodil tekiks soodsamaid võimalusi lambakasvatajale. Näiteks oleme saavutanud, et eelnõusse kirjutati sisse toetusvajadus mobiilsete varjete ja kogumisaedade ning loomaveotreilerite soetamiseks. Samuti on nüüd eelnõus investeeringute toetamine sügavallapanuga lautadesse ja kõrvalsaaduste töötlemisvõimekusse. Arutelulaual on olnud ka noorte alustavate põllumeeste toetamine ning väikeettevõtete toetuse saamise lihtsustamine ja selle kasutamise mugavamaks muutmine. Näiteks eelmise eelarveperioodi jooksul jäeti väga palju sellest toetusest kasutamata, kuna taotlemine ja paberimajandus olid tüütult keerukad suhteliselt väikese summa kohta. ÜPP töögruppides jätkub töö märtsi lõpuni. Kõigil, kes soovivad, on võimalus kaasa rääkida — Maaeluministeeriumi kodulehelt on leitav info, kus ja kuidas on võimalik oma sõna sekka öelda.

Tagasi sisukorda

ARETUSTÖÖ VEEBRUARIS

Karmen Tender, aretustöö koordinaator

Minu jaoks on aasta alanud tegusalt ja tõotab endaga kaasa tuua mitmeid uuendusi.

Jaanuarist veetsin suure osa ajast mööda Eestimaad ringi sõites, tänu millele olen nüüdseks paljudega teist ka lähemalt tutvunud ning teie loomad oma silmaga ära näinud. Tänan aretajaid sooja vastuvõtu ja avatud suhtlemise eest ning ootan juba pikisilmi edasist meeldivat koostööd. Kõigi teie nõuanded ja õpetused on mind tõesti suuresti abistanud ning ELKL-i tööd edendanud.

Jaanuaris sai arendatud ka Pässut, et info sisestamine ja kontrollimine oleks nii mulle kui ka aretajatele veelgi mugavam. Korrastatud on hulk andmeid ning iga külastuse käigus arutletud kasvatajaga just tema karja hetkeseisu ja edasisi plaane. Pässusse lisandus muuhulgas võimalus automaatselt genereerida EU veterinaarsertifikaat, et loomade müümine Eestist väljapoole paremini sujuks. Seda ikka selleks, et aretusel rohkem mõtet ja loomadel turgu oleks.

Veel hakkas jaanuarist pihta loomade registreerimine tekseli tõuraamatusse ning töö eesti valgepealiste lammaste (EV) parandusprogrammi kallal. Samuti on alustatud eesti maalamba aretusprogrammi väljatöötamist. Kasvatajatepoolne huvi on ka teiste tõugude vastu, aga sellest juba tulevikus.

Kõike ilusat ning uute kohtumisteni!

NATUKE STATISTIKAT

Olivia Till, kuukirja koostaja

Öeldakse, et statistika olevat üks vale vormidest – allpool ära toodud statistika on saadud meie endi käest ehk siis on iga lamba ja kitsekasvataja väikestviisi selle andmestiku taga. Tegemist on Põllumajanduse ja Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) käest saadud numbritega 2019. aasta kohta.

Möödunud aastal märgistati Eestimaal 31877 lammast ja 1048 kitse. Kuna lammas/kits tuleb märgistada hiljemalt kuue kuuseks saamisel, siis ei pruugi selles numbris olla kajastatud kõik alates juulist sündinud talled. Lõviosa poegimistest toimub aga teadagi kevadel ja need peaksid siin kenasti kirjas olema.

Riigist viidi välja 10011 lammast ja 4 kitse, kusjuures kogumiskeskustesse liikus 10074 lammast ning mitte ainustki kitse. Naljatamisi võib siit välja lugeda, et kitsed on sihukesed isepäised liikujad, samas kui lambad sebivad ringi ikka karjakaupa. Aga tegelikkuses ei toimu Eestis lihtsalt kitsede kokkuostu kogumiskeskuste näol.

Eestisse toodi 2019. aastal 409 lammast ja 3 kitse.

Üksjagu loomi jõudis ka tapamajadesse – lammaste ja kitsede arv on siin vastavalt 9475 ja 231. Märke “tapmine kohapeal” said 8660 lammast ja 821 kitse. Näeme, et kui lambaid tapetakse enamvähem võrdselt nii tapamajas kui nn kohapeal, siis kitsed leiavad tee parematele rohumaadele pea neli korda sagedamini kodus kui tapamajas.

Möödunud aastal oli ka hukkunud loomi, täpsemalt siis 2915 lammast ja 133 kitse. Võrreldes neid numbreid jaanuari kuukirjas ilmunud Tõnu Talvi artiklis toodutega, siis näeme, et kiskjate läbi hukkus ~700 looma, ülejäänud on hukkunud mingil muul põhjusel.Lisaks otsestele hukkumistele jäi möödunud aastal hulk loomi kadunuks: 2793 lammast ja 109 kitse.

Lõpetuseks olgu ära toodud hetkeseis Euroopa lihaturul, kus hinnad on tavapäraselt talviti kõrgemad – möödunud nädalal oli rümba hind ca 5,5 €/kg, mis on ligi 10% kõrgem möödunud aastal samal ajal olnud hinnast.

Tagasi sisukorda

Utt talledega jõudehetkel. Foto: O.Till

KONSULENT KIRJUTAB

VÄIKEMÄLETSEJATE POEGIMISABIST

Liilia Tali*, *konsulent

Poegimisaeg läheneb, on aeg koos üle vaadata põhilised töövõtted poegimisajal. Kõiki järgnevaid poegimisabivõtteid saame kasutada nii lamba kui kitse peal. Kitse puhul läheb neid lihtsalt palju harvem tarvis. Eestis on peamiselt tegu lüpsikitsedega ja neil ei ole enamasti poegimise või piimakusega probleeme. Samas üllatavad kitsed omanikke näiteks ebatiinusega. Probleemiks võib olla ka väga suur ja turses udar, millest talledel on raske süüa.

Laseme siis oma loomadel ennast üllatada, olles selleks siiski valmistunud.

Alustame kõige olulisemast — stressi vältimisest. Kõigepealt peame tagama tiinele väikemäletsejale korraliku puhta allapanu ja piisavalt laudaruumi. Ruumis liiga tihedalt paiknevad loomad on stressis ega saa poegimiseks karjast eemale minna. See omakorda võib kaasa tuua tallede hülgamist. Loomulik grupist eraldumine on normaalse poegimise esimene tundemärk. Poegimise hetkel ei soovi utt — üks stressitundlikumaid koduloomi — oma liigikaaslaste ega inimese lähedust. Jälgime eemalt, et kõik sujuks.

Laias laastus saab poegimise jagada **avanemisjärguks ja väljutamisjärguks**. Neile järgneb lootekestade väljutamise järk ehk päramiste tulek.

Avanemisjärk võib esmapoegijal kesta erandlikult ka mitu tundi, vanemal väikemäletsejal jääb see poole tunni piiresse. Loom ei söö ega mäletse, püüab karjast eralduda, kõrvad võivad olla suunatud taha, kraabib maad, hingeldab. Kõige enne väljutatakse lootevedelikku täis lootekest, mis laiendab ja libestab sünnitusteid. Seejärel hakkavad häbemest paistma sõraotsad, tallapind suunatud allapoole.

Tervetel korduvalt poeginud lammastel võib suuremas karjas avanemisjärk üsna märkamatuks jääda. Kitsel seevastu on kohe kuulda, kui emakas avanema hakkab – kitsed on väga häälekad kõigis innatsükli ja poegimise etappides.

Kitsetalledele võib suurest udarast toitumine alguses raskusi valmistada. Peagi on sündimas ka teine talleke – lootekestad on näha. Foto: L.Tali

Avanemisperioodi lõpuks on emakakael maksimaalselt lahti ja sünnitusteedes on loote pea ja esijalad. Häbemest paistavad loote esimesed sõraotsad ja võib-olla ka nina. Enamasti heidab loom siis maha ja hakkab tugevamini pressima. Normaalse poegimise korral liiguvad esijalad sünnitusteedest järk-järgult välja, nähtavale ilmub pea.

Väga lihtsustatult saab enda jaoks poegimise kulgu mõõta 30 minuti reegliga – iga poole tunni järel peab poegija olema liikunud uude etappi. Kui pool tundi tagasi kaapis maad ja valmistus poegima, siis nüüd peaks olema talle sõrad väljas; kui pool tundi tagasi olid jalaotsad väljas, siis nüüd peaks olema pea väljas jne. Jälgime eemalt, et loode liiguks edasi ja appi läheme alles siis, kui muutusi ei toimu.

Rahulikku kogenud utte ei ole vaja poegimisjärgselt eraldi boksi sulgeda. Foto: A.Kuks

Kõige sagedasem on abistamisolukord, kus tall on küll õiges asendis, koon esijalgadel, aga ei mahu sellegipoolest välja kas suuruse, peakuju või kitsaste sünnitusteede tõttu. Enamasti on näha siis sõraotsad ja ninaots. Kõige lihtsam on paluda kellelgi looma kinni hoida, tõmmata esijalad ettevaatlikult pikalt välja, astuda jälle eemale ja lasta utel tall ise välja pressida. Pikemalt välja tõmmatud esijalad muudavad talle läbimõõdu väiksemaks, õgvendavad asendit ja võimaldavad loomal poegimine lõpule viia. Nii ei jäta utt talle maha, vaid hakkab teda lakkuma. Kui utt on kurnatud ja presse enam ei ole, tuleb tall välja aidata ja ema nina ette panna.

Kui tallest on väljas üks jalg ja pea, saab kukla tagant ja ühest jalast hoides talle ikkagi välja tõmmata. Kasulik oleks sel puhul panna libestit võimalusel talle ja tupeseina vahele, et utt või tall kuivade sünnitusteede tõttu viga ei saaks. Looteveed on raske poegimise abistamise ajaks tavaliselt ära tulnud ja kuivalt tõmbamine võib olla ohtlik.

Kui tallel on väljas ainult pea ja mõlemad jalad on suunatud taha, siis peame tõmbamiseks vähemalt ühe jala talle lõua alt välja tooma. Kui see pole enam võimalik – näiteks on talle pea juba väga turses vms – siis peame proovima sõrmed nii kaugele talle õlgade suunas lükata kui võimalik ja näiteks abadest hoides ikkagi tõmmata.

Kindlasti peab sekkuma, kui tall on sünnitusteedes tagurpidi – tagajalad või tuharad ees. Sellisel juhul ei teki enamasti loomulikku emaka avanemist, sest loote nina ei liigu vastu emakakaela ega stimuleeri seda avanema. Enamasti puuduvad sel puhul normaalsed kontraktsioonid – utt ei pressi ja sõrad ei ilmu nähtavale. Ilmub küll vähesel määral lootevedelikku, mis annab märku, et poegimine on alanud. Kui tunni jooksul peale poegimise algust ja lootevedelike puhkemist pole presse ja sõraotsi ei ilmu, siis tuleks kindlasti katsuda, mis asendis loode on.

Selleks peab abiline hoidma looma pikali küliliasendis. Pestud ja libestatud käega, sõrmed koos, et looma mitte vigastada, tuleb tupeesikus katsuda, mis asendis on tall. Kui tall on tagurpidi, siis on sünnitusteedes saba või tagajalad (saame aru liigeste asetuse ja ülespoole suunatud tallapinna järgi) ja on vaja kohe aidata, et loode ei lämbuks. Nimelt surutakse nabanöör presside käigus ema vaagna ja talle tagakeha vahel kinni ja alles emakas paiknev koon hakkab vedelikku sisse ahmima. Normaalse poegimise puhul on talle koon enne väljas, kui nabanöör kokku surutakse ja algab hingamine kopsude abil.

Looma abistamise juures on väga oluline kasutada kaitsvaid kummi- või kilekindaid.
Foto: L.Tali

Kui sünnitusteedes on ainult loote saba ja tuharad, siis tuleb ettevaatlikult välja tuua talle tagajalad ja neist tõmmata. Välja aidatud talle võib veidi aega tagajalgadest rippu hoida, et hingamisteedesse sattunud vedelik välja voolaks, vajadusel puhastada suu ja nina. Jõuetut talle tuleb hõõruda ja masseerida, et kopsud korralikult tööle hakkaks ja vereringe hoogustuks.

Keeruline on olukord ka siis, kui leiame sünnitusteedest vaid talle esijalad, aga pea on tagasipöördunud asendis. Kõigepealt tuleb selgeks teha, kas tegu on ikka ühe ja sama talle jalgadega ja siis püüame pea tuua sirgelt jalgade peale. Sel puhul on abi sünnitusabinööridest — mistahes pehmemast paelast, mille saab linguna kinnitada väljaulatuvatele esijalgadele. Nüüd saame jalgu õrnalt tagasi lükates proovida, kas pead saab õigesse asendisse keerata. ilma asendit hoidvate nöörideta võivad jalad tagasi sisse libiseda.

Igasuguse asendi korrigeerimise juures võib loote emaka suunas tagasi lükkamisest kasu olla, sest viimane lõik sünnitusteedest ehk tupeesik on loote asendi parandamiseks kõige kitsam koht. Emakas on rohkem ruumi. Tagasilükkamist saab kasutada ainult siis, kui talle pea pole veel turses ja oleme kindlad, et me emakat ei vigasta. Samuti ei tohi talle tagasi lükata presside ajal.

Päramiste väljutamine toimub kas kohe poegimisjärgselt või tunni jooksul peale poegimist. Kui umbes kuue tunni jooksul pole päramised ikka veel ära tulnud, tuleb õrnalt sikutades proovida, et need poleks lihtsalt tupeesikusse kleepunud. Kui päramised on ikka veel tugevasti kinni, siis tuleb need lühemaks teha, et loom neile peale ei astuks. Pikema peetuse korral tuleb kutsuda arst, kes määrab emakapõletiku vältimiseks antibiootikumiravi. Päramisi ise ära kiskuda ei või, sest see võib kaasa tuua verejooksu emakast. Äratulnud päramised peab kindlasti laudast välja viima, et nad roiskudes allapanu ei saastaks.

Poegimisabi juures on soovitav kasutada pikki **kilekindaid või kummikindaid**. Hügieen on tähtis nii looma kui aitaja seisukohast. Lisaks peab arvestama võimaliku nakkusohuga, kui asi puudutab lapseootel naisi. Klamüdioos ja toksoplasmoos on väikesõraliste seas levinud ja loomadega töötaval naisel on poegimisvedelikega kokku puutudes reaalne võimalus rasedust ohustavat nakkust saada.

Päramised ei pruugi olla veel väljutatud, kui tall on juba lakutud ja udarat otsimas. Foto: A.Kuks

Poegimisabi kuldreegel ütleb, et liigselt muretseda ja liiga vara sekkuda ei tasu. Enamasti saab loom poegimisega ise hakkama, kui oleme loonud selleks õiged tingimused. Tavaliselt leiame laudast juba sündinud talle, keda ema lakub. Kui kõik on korras, talled ema juures, kõhud täis ja omavaheline side tekkinud, siis saab selline pere väiksemas lambagrupis ka eraldi boksi kinni panemata hakkama. Kui tundub, et talled kipuvad laiali jooksma, emal vajab asi harjumist või on poegimisjärgselt muud probleemid, siis tuleb utt talledega eraldi väikesesse boksi panna. Tallesid tõrjuv utt vajab mõningast mõtlemisaega kaelarihma abil seina külge seotuna.

Vastsündinud tall vajab kohe peale sündi ternespiima. Talle normaalne kehatemperatuur on 39 kraadi ringis. Alajahtunud tall vajab soojendamist, et ta suudaks ternespiima omastada.

Kel tundub, et poegimisabist veel vara rääkida, saab üle vaadata oma karja söödaratsiooni. Viimasel tiinuskuul peaks väikemäletseja sööt olema väga energiarikas, sest tiine emaka kõrvale palju koresööta lihtsalt enam ei mahu. Nii võib ainult heinaga söötes loom kannatada energiapuuduse all, sest loote kasv on tiinuse ajal kõige intensiivsem. Kui lambad on kõhnapoolsed (NB! katsu konditsiooni iga nädal) ja söögiks ainult jämeda kõrrega hein, siis peaks tiinuse viimase kolmandiku tarbeks heinale lisaks andma iga päev vilja või silo. Loomulikult kuuluvad komplekti lambale mõeldud seleeniga mikroelemendid, et tagada talle normaalne areng ja hoida ära valgelihastõbe.

Alatoitunud tiineid lambaid võib tiinuse lõpul tabada poegimishalvatus. Sel juhul ilmnevad kõhnadel paljulootelistel uttedel tasakaaluhäired, krambid, loomad jäävad lamama ega jaksa enam tõusta.

Kõhna ute talled on väikesed ja elujõuetud, ute udaras pole piima.

Kitse puhul on siin mõned erisused — kitsede jaoks on olemas spetsiaalsed mineraalsöödad, kus üheks oluliseks erinevuseks on suurem vasesisaldus. Ka on kitse kehakonditsioon lamba omast erinev. Lüpsikitsed ja piimalambad on ka hea toitumuse korral kõhnemad kui lihalambad ja neid ei saa samadel alustel hinnata. Tiinete kitsede puhul peabki pigem hoiduma rasvumisest.

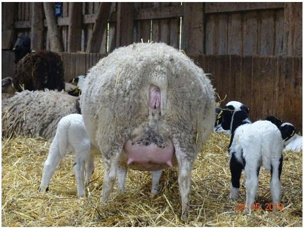

Hästitoitunud utel on ühtlane prink udar, milles jagub piima tallede jõudsaks kasvatamiseks. Foto: A.Kuks

Kõige lihtsamad soovitused poegimisaja edukaks kulgemiseks: vali suguloomi hoolega ja anna neile tiinuse lõpus korralikult süüa. Kui esimese jaoks on vist veidi hilja, siis teist veel jõuab.

Samuti jõuab veel endale otsida kutsekoolide loomakasvatuserialadelt või Eesti Maaülikoolist tublisid praktikante, kes aitavad poegimisvalveid teha ja oskavad abi kutsuda, kui vaja.

Hea lambakasvataja hoolib nii omaenda kui oma looma tervisest!

Rubriigis KONSULENT KIRJUTAB avaldame lamba- ja kitsekasvatuskonsulentide poolt loodud originaalartikleid.

Artiklite valmimist toetab:

[Tagasi sisukorda]

RÄÄGIME VÕSAVILLEMIST

Küsimuste kogumise ja neile vastamise korraldas Helen Arusoo; MTÜ Aastaloom

Vastasid: Peep Männil (Keskkonnaagentuur, peaspetsialist elusloodusе osakonnas) ja Laura Kiiroja (Kanada Dalhousie Ülikooli doktorant)

1. Kas lambakasvatusel pole Eestis tulevikku — tuleb linna kolida ning lambaliha Uus-Meremaalt importida — hunte on Eestis palju, metssigu vähe ja lageraie näib huntide elupaiku hävitavat ja nad metsast välja ajavat lambakarja kallale?

Uuringud on näidanud, et hundi looduslike saakloomade hulga ja lammaste murdmisjuhtude arvu vahel puudub seos. See tähendab, et looduses on hundi toidubaas piisavalt rikkalik ning nälg ei ole see, mis hundid lambakarja ajab. Kui meil seoses seakatkuga metssigade arvukus drastiliselt kahanes, ei järgnenud sellele erinevalt kardetust rünnakute sagenemine kariloomadele. Uuringutes on leitud seosed huntide arvukuse ja murdmisjuhtude arvu vahel. Samas on ka leitud, et hundijaht omakorda suurendab kahjustusi, mida saab seletada hundi sotsiaalse struktuuri lõhkumisest tingitud asurkonna noorenemisega ja noorte kogenematute huntide osakaalu kasvuga. Olulisim tegur tundub siiski olevat lambakasvatuse praktika, eelkõige kahjude ennetuseks rakendatavad meetmed. Kui Eestit võrrelda näiteks Rootsiga, kus nii lambaid kui ka hunte on rohkem, murtakse meil ühe hundi kohta keskeltläbi kolm korda enam lambaid. Rootsis, nimelt, pannakse kahjude ennetusele väga suurt rõhku. Praeguse intensiivsusega lageraie huntide elupaiku ei hävita, hundile sobib ka mosaiikne maastik hästi. Hunte on Eestis, sõltuvalt aastast ja arvukuse hindamise ajast, vahemikus 100-300, mis on kõikidest meie suurulukitest (ja jahiulukitest va ehk šaakal) kõige väiksem arv. Lätis, näiteks, on hundi asustustihedus vähemalt kaks korda kõrgem. Esialgsetel Keskkonnaameti andmetel murti 2019. aastal huntide poolt kariloomi ca 15 % vähem kui aasta varem.

2. Kas peame järeldama, et hundid on läinud ülbemaks, arvestades fakti, et ajujahis murtakse jahikoeri vaatamata sellele, et mitukümmend inimest on (jahil) metsas liikumas?

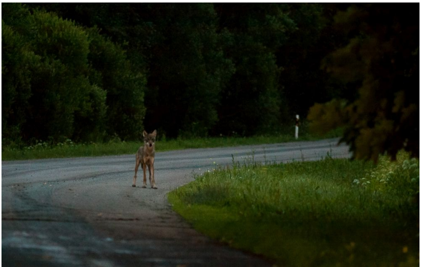

Jahikoerad võivad jahi käigus viibida inimestest väga kaugel — nii kaugel, et inimesi pole näha ega kuulda. Jahikoerad ei jookse jahimeestega kõrvuti, muidu poleks ju koeri tarvis. Huntide suhtumine jahikoertesse ei ole taandatav nende suhtumisele inimesse.

Koerad on huntide alamliik. Nad on niivõrd lähedases suguluses, et saavad omavahel paarituda ning viljakaid järglasi toota. Sellest johtuvalt tunnevad hundid koeras ära ka konkurendi. Nad suhtuvad jahikoera samamoodi, nagu nad suhtuksid nende

Noor uudishimulik hunt. Foto: T.Mikussaar

territooriumile tunginud võõrasse hunti. Vahel õnnestub ilma suurema kismata laiali minna, vahel näitavad vastassoo esindajad üksteise suunas huvi, päris sagedasti läheb tõsiseks kakluseks. Hundi ja koera vahelises kakluses jääb paraku kaotajaks koer, midagi pole teha. Jahikoera murdmine on oma territooriumi kaitsmine konkurendi eest. See on hundi poolt täiesti normaalne ning mõistetav käitumine. Ülbusega pole siin mingit pistmist.

Meie põhjanaabrid, rootslased ja soomlased panevad oma jahikoertele vahel külge GoPro kaamerad. Päris mitmelt salvestuselt on näha, kuidas mõnikord võivad hoopis koerad olla need, kes hunti pealetükkivalt ning signaale eirates jälitavad — vahel nii kaua, kuni hundil saab villand ja ta ründab.

Jahikoerte ja huntide vaheline konflikt ei ole midagi uut ega ennekuulmatut. Just huntide eest kaitseks on välja mõeldud ka kiskjatõrjevestid, mis jahikoerale hundihammustuste eest vähemalt mingil määral kaitset pakuvad. Selliseid veste Eestis paraku ei kasutata.

3.Kas praegu saavad koerad jahis rohkem viga kui varem? Kas varem on üldse jahikoerte vigastusi esinenud?

2019. aastal toimus tõesti varasemate aastatega (2003-2018) enam huntide rünnakuid jahis olevatele jahikoertele. Varasematel aastatel on selliseid juhtumeid olnud ka, kuid need on olnud pigem üksikjuhtumid. 2019. aastal murdsid hundid ka hoovikoeri viimase kümnendi suurimal hulgal (ca 20). Sellest enam murti koeri viimati 2000. aastate esimeses pooles.

4. Kas probleem on liiga suures hundipopulatsioonis ja ebapiisavas küttimislubade arvus?

Kui võrrelda huntide arvukust ja huntide rünnakujuhtumite arvu koertele, siis paistab välja hoopis negatiivne seos — rohkem on koeri murtud aastatel, mis järgnesid intensiivsest küttimisest tingitud hundi arvukuse märgatavale langusele (vt joonis). Põhjuseks saab siin pidada suurema hulga noorte territoriaalsete huntide teket, kelle suhe kohalikesse koertesse paistab olevat vaenulikum, kui vanematel huntidel. Tänavune probleem ei ole mitte vähene küttimislubade arv, vaid puuduv lumi, mis ei ole lubanud jahimeestel hunte piisavalt küttida, antud kontekstis siis eelkõige aladel, kus koeri murtud on ja/või jätkuvalt murtakse.

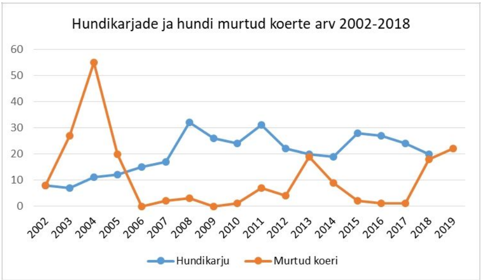

Andmed on saadud Keskkonnaagentuurist ja Keskkonnaametist.

5. Kas hundid on viimastel aastatel aktiivsemaks muutunud? Kas hundid on viimastel aastatel julgemaks muutunud? Inimest ja tema autot enam ei kardeta?

Ei. Hundid on alati olnud aktiivsed ja paljuliikuvad loomad — see käib hundielu juurde ja teisiti nad oma ökoloogilises nišis hakkama ei saakski. Autosid ei ole hundid kunagi kartnud ning ega nad ei pruugi ka teada, et autod kuuluvad inimestele või auto sees on inimene. Niisamuti ei karda hundid traktoreid või maju. Need on alati huntide keskkonnas olemas olnud. Eestis on huntide keskmine territoorium 800-1000 km2. Seega pole ühtegi hunditerritooriumi, mis sisaldaks endas vaid sügavat metsa. Kuskil on ikka maju, põlde ja masinaid ning hundid on sellega harjunud. Kui inimesi seal juures pole näha, ei ole neis objektides iseenesest hundile midagi hirmutavat. Ning koer koduhoovil võib võsavillemit hoopis ligi meelitada.

Hundid kardavad inimesi. Inimesi, keda nad näevad – mitte läbi autoklaasi või toaakna, vaid otseselt näevad. Mõni noorik hunt võib uudishimust ja nooruse uljusest inimest ka pisut silmitsema jääda, kuid põgeneb peagi. Hunti võib probleemseks pidada siis, kui ta tuleb korduvalt inimesele lähedale – 30m või veel lähemale – olles seejuures selgelt inimese kohalolekust teadlik.

Põhjus, miks võib tunduda, et hundid on aktiivsemad ja julgemad, on ilmselt selles, et neid on rohkem näha. Ning põhjuseid, miks hunte on rohkem näha, on mitmeid. Esiteks on valve- ja rajakaameraid aina rohkem. Samuti on igaühel meist taskus kaameraga nutitelefon. Teiseks on hunt sotsiaalmeedias populaarne teema, mistõttu infot hundi nägemisest jagatakse rohkem ning see jõuab oluliselt rohkemate inimesteni kui varasematel aegadel. Kolmas põhjus seisneb selles, et pärast metssea arvukuse suurt langust on hundi toidulaual domineerivaks saakloomaks metskits. Metskits on erinevalt metsseast aga päevasema eluviisiga ning armastab mosaiikset kultuurmaastikku koos põldude ja nendevaheliste metsatukkadega. Hunt järgneb oma saakloomale. Seetõttu on ka hunte nüüd näha rohkem avatud maastikel – mõnevõrra erinevalt aegadest, mil meie hundid toitusid eelkõige metsseast.

6. Kas inimestel on nüüd metsas põhjust hunti karta, kuna nad on justkui aktiivsemad?

Ei. Hundid ei ole varasemast aktiivsemad ning pole mingit põhjust arvata, et huntide suhtumine inimesse oleks kuidagi muutunud. Jahikoerte, õuekoerte ning lammaste murdmisi on igal aastal ette tulnud. Inimestel on kahjuks kohati üsna selektiivne mälu ning igal aastal esitletakse vastavaid uudiseid kui hundi „ebanormaalset ja ennekuulmatut käitumist". Eks sellised uudised ole ka sensatsioonilisemad ning müüvad paremini.

MEEDIAKAJASTUSI

Võru- ja Põlvamaa põllumehed valmistuvad Venemaal levivateks lamba- ja kitserõugeteks Maaleht, 5.jaan.

Justkui Noa laev: legendaarne Ranna rantšo alustas uut elu uues kohas Delfi, 9.jaan.

Nõustaja Marika Oeselg: käimas on põllumajandustootjate lõpetamise laine Maaleht, 16.jaan.

Genti kuulsa altarimaali lammas polnudki algul lammas Postimees, 23.jaan.

© 2020 Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit

Aadress:
Aretuse 2, Märja alevik,
Tartu linn, 61406, TARTUMAA
www.lammas.ee

Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud maapiirkondadesse

Kuukirja antakse välja MAK 2014-2020 teadmussiirde ja teavituse toetuse meetme rahastusel. Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate kuukiri saadetakse kõigile liidu meililistiga liitunud liikmetele. Kõik kuukirjaga seotud ettepanekud ja kommentaarid on oodatud aadressile oliviatill@gmail.com